

Pierre Rousset

Efter Charlie Hebdo och det judiska snabbköpet Hyper Cacher: tänk nytt, tänk på nytt om det gamla

Ur *Europe solidaire sans frontières* 11 februari 2015

Vi måste börja med ett obehagligt konstaterande.

Statscheferna förstod betydelsen av händelserna i januari. Representanter för såväl ”demokratier” som ”diktaturer” kom till Paris, arm i arm för att förkunna solidariteten ”på toppnivå”. En spektakulär gest!

En anmärkningsvärd del av den radikala vänstern uppfattade däremot det hela bara som något helt vanligt. Visst gjorde olika organisationer solidaritetsuttalanden (det får vi vara tacksamma för!) eller publicerade artiklar som försökte värdera händelserna. Men många andra inskränkte sig till polemiska bidrag, hur befogade dessa än må vara (mot den nationella enheten, till exempel); eller gick framför allt in för att avskilja sig från offren (”Jag är inte Charlie” vilket var en oerhörd misstolkning av ”Jag är Charlie”); eller, än värre, ansåg det nödvändigt att moraliskt mörda dem som just blivit fysiskt mördade.

Tillsammans med François Sabado skrev jag en artikel i all hast, där vi just försökte förstå det speciella med det som hänt och deras innebörd för vårt arbete.¹ Det finns säkerligen mycket mer att tillägga, men jag skulle vilja att det som nu följer (särskilt det som handlar om stämningarna inom den radikala vänstern) läses med utgångspunkt i den tidigare artikeln för att slippa onödiga upprepningar.

Det speciella med händelserna

Jag kommer bl a att ta upp en intervju med Gilbert Achcar, vars analys jag i mycket delar, men som på samma gång innehåller några oväntade blinda fläckar. Den första gäller det speciella med händelserna. Gilbert försöker i själva verket att banalisera dem så mycket som möjligt:

”Reaktionerna [på attentaten] har blivit vad alla kunnat förvänta sig. [...] Det var ganska snarlika reaktioner från förfärade och skräckslagna samhällen[i USA efter 11 september och i Frankrike] – och givetvis var brotten verkligen förfärliga. I båda fallen drog den härskande klassen fördel av chocken [...].Det är inget ovanligt med allt detta. Det som istället är ovanligt är hur diskussionen utvecklades²

Gilbert har rätt i att det är oerhört överdrivet att jämställa attacken mot *Charlie Hebdo* med förstörelsen av de båda tornen i World Trade Center i New York den 11 september 2001 – och ändå gick miljontals människor spontant ut på gatorna, något som inte skett i samband med inte mindre vidriga händelser som mordet på barn utanför en judisk skola i Toulouse.

Vad beträffar ”det nationella sammanhanget” var reaktionen på brotten i januari således inte banal och förtjänar att man stannar till vid den. Det finns givetvis något oförutsägbart, ogripbart, i en sådan speciell händelse – vilken droppe får vasen att rinna över? Jag tänkte ändå komma med några hypotetiska svar. Ett kännetecken hos attacken är att det rörde sig om en väl förberedd militär attack och inte någon ”ensamvarg”, vilket tyder på en planerad handling, organiserad av en eller flera rörelser (något som därefter bekräftats). Sedan var det karaktären på det blodiga ”budskapet”: en varning till pressen (vilket journalisterna väl insett och känt av). Sedan, attentatet mot Hyper Cacher, som pekade på flera mål (återigen bekräftat). Och i bakgrunden: krisen i Irak och Syrien, framväxten av Islamiska staten (även om den som beordrat attacken mot Charlie tillhörde Al-Qaida i Jemen): den vaga känslan av att vi kommit in i en ny och farligare fas. På den punkten är

¹ François Sabado & Pierre Rousset, ”Charlie Hebdo - och nu? Händelsen, omfattningen vad som står på spel” [svensk översättning i artikelsamlingen [Debatt om Charlie Hebdo – januari 2015](#)]

² Gilbert Achcar, [Vad orsakade mordet? Ahmed Shawki intervjuar Gilbert Achcar](#). Alla Achcar-citat från den intervjun

antagligen analogin med 11 september giltig – men bara om man väger in vad som hänt de senaste 15 åren (i synnerhet förhoppningar och svikna förhoppningar efter upproren i arabvärlden).

Detta sammanhang måste inkluderas i sin helhet och gör det andra specifika med händelserna i januari än mer anmärkningsvärt, den fråga som Sabado och jag inledde vår artikel med: att massdemonstrationerna gav prov på en solidaritet där ingen uteslöts, ett massivt avståndstagande från rasism och sammankopplingar mellan terrorism och islam. Är detta, under dessa omständigheter, något banalt? Det anser inte jag. I en mätning genomförd tio dagar efter massakern konstaterade opinionsinstitutet Ipsos en mycket klar och betydande nedgång i ”spänningarna kring islam”.

”Man måste göra klar skillnad mellan nivåer och tendenser. Vad beträffar nivåerna anser fortfarande 47 procent av fransmännen, med tanke på hur muslimerna tillämpar sin religion i Frankrike, att ‘denna religion inte är förenlig med värderingarna i det franska samhället’. Det handlar således om en hög nivå. Men vad gäller tendenserna är det tio procentenheter lägre, och inte högre, än det resultat som uppnåddes för ett år sedan. Där framgår tydligt att misstron inte ökat.”³

Man skulle kunna säga att händelserna i januari lett till två motsägelsefulla tendenser bland befolkningen: en klar ökning, men ändå bara ett fåtal, av rasistiska och islamofobiska handlingar, en klar ökning av känslan av gemenskap.⁴

Det tredje specifika som bör framhållas: den solidaritet ett stort antal invandrarorganisationer (i synnerhet från Nordafrika) i Frankrike och även från många länder i arabvärlden och Mellanöstern gav uttryck för, trots att *Charlie Hebdo* hade rykte om sig som pestsmittad. I vår tidigare artikel pekade vi framför allt på den känsla av främlingskap som finns bland marginaliserade ungdomar, för detta är särskilt viktigt vad beträffar vårt eget ansvar. Den här gången trycker jag på den första beståndsdelen (solidariteten) i en motsägelsefull verklighet, dels för att det illustrerar hur de som hotas av fundamentalister uppfattar situationen, men också för att det systematiskt gömms undan av dem som vill ställa *Charlie* vid skampålen eller i största allmänhet angripa ”fransmän” (en kampsport som är ganska mycket på modet i den anglo-sachsiska världen).

Att en regering utnyttjar sådana händelser för nya åtgärder som inskränker fri- och rättigheter och för att smycka sin imperialism med mänskliga rättigheter, är förvisso vardagsmat (och det fungerar: de hårdare säkerhetsåtgärderna har omfattande stöd). Men att en sådan mängd statschefer och andra politiska representanter anländer i all hast är det däremot inte. Att de gjorde det beror på det internationella läget, det nya i det, och förvisso inte på att de vill försvara fri- och rättigheter eller stötta upp François Hollande. Där har vi det fjärde specifika med händelserna i januari. De bekräftar att vi tillsammans måste tänka igenom det internationella läget och vad det innebär.⁵

Det finns givetvis många gemensamma drag mellan det som hände i Frankrike och i andra länder genom det trauma den här sortens förödande attacker leder till. Varför är det då viktigt att framhålla det specifika? För att ge rättvisa åt händelsen och inse dess komplexitet. På grund av att detta ger oss möjlighet att ta ställning till det som är nytt och inte bara upprepa vad vi sagt i årtal. Detta gör det möjligt för oss att ta ställning till frågan om våra uppgifter utan att hamna i förenklingar och tvärsäkra bedömningar.

³ ”Charlie & Hyper Cacher – Après les attentats, ”des clarifications qui ont fait baisser les tensions sur l’islam”, <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34237>.

Eftersom samma institut genomfört flera opinionsmätningar kan man anta att resultaten är jämförbara.

⁴ Det är också värt att framhålla att en annan opinionsmätning visar att fransmännen är mest positivt inställda till muslimer av alla andra undersökta europeiska länder, med 72 procent positivt inställda mot 64 procent i Storbritannien (på andra plats). Se <http://artgoldhammer.blogspot.fr/2015/02/facts-about-muslim-population-in-europe.html>.

Givetvis måste alla dessa opinionsmätningar granskas närmare, men en förklaring till de tydliga skillnaderna mellan olika mätningar kan bero på hur frågorna formulerats. I ett fall handlar frågan om islam (religionen) och i ett annat om muslimerna (folket).

⁵ Se ”Le Monde aujourd’hui”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?rubrique1452> samt *The world today*: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?rubrique1451>

Jag kommer därför att koncentrera mig på vad som ser ut att vara nytt och svårgripbart och där jag ofta saknar färdiga svar.

Den religiösa fundamentalismen här och på andra håll

I hög grad är den radikala vänstern i Väst illa utrustad för att kämpa mot den religiösa fundamentalismen, och detta av flera skäl:

Vissa delar av den radikala vänstern i Väst, och inte de minst betydelsefulla, har länge framställt fundamentalismens uppgång och kraft i den muslimska världen som något mycket positivt, som ett uttryck (mer eller mindre deformerat) för antiimperialism, trots att det (precis som med andra religioner) handlar om reaktionära och kontrarevolutionära strömningar.

Mer allmänt har ett antal strömningar skaffat sig den avskyvärda vanan att bara försvara offren för *den egna* "huvudfienden" (den egna regeringen, den egna imperialismen), utan att bekymra sig om offren för "fienderna till de egna fienderna" – i detta sammanhang den islamiska fundamentalismen – på grund av särskilda "prioriteringar" eller, än värre, genom att hävda att ett försvar av dem skulle innebära att i viss mening göra sig till medbrottsling med imperialismen. Vi kan notera att samma sätt att resonera kan tillämpas på offren för en sk "antiimperialistisk" diktatur, som Assadregimen.

För övrigt har felaktiga slutsatser ofta dragits av ett korrekt konstaterande: läget för muslimerna "hemma hos oss" liknar inte det som råder i länder med muslimsk majoritet. "Hemma hos oss" gäller det förstås att bekämpa rasism, statlig islamofobi, rasistiska tendenser, social diskriminering, osv. Men det finns heller ingen kinesisk mur mellan "där borta" och "här". Även om de utgör "en minoritet" kan icke statliga aktörer också utöva förtryck mot andra minoriteter eller inom den "egna" folkgruppen – mot kvinnor till exempel.

Slutligen är vänstern i Väst, i de allra flesta fall, inte förankrad inom marginaliserade delar av befolkningen, även om många solidaritetsaktioner genomförs (inklusive i Frankrike, vad som än kan påstås) bland papperslösa, bostadslösa, osv. Som Gilbert Achcar framhåller är det mycket bekymmersamt, utan att det är något specifikt för Frankrike, med *"den radikala vänsterns [... dåliga] meritlista vad gäller att förhålla sig till folk med invandrabakgrund. Det är en allvarlig brist – även om man naturligtvis hittar en liknande situation i de flesta imperialistiska länder."* Där har vi något som i hög grad begränsar handlingsmöjligheterna (och till och med möjligheterna att skaffa kunskap), medan olika grupper av marginaliserade intar en alltmer central plats i ett stort antal länder.

Jag likställer inte "grupper av marginaliserade med "grupper av invandrabakgrund" (hur många generationer är man "av bakgrund" ...?) Båda är sammansatta. Men om vi hade denna förankring skulle frågan om relationerna med den del av invandrarna och deras barn som hamnat i utanförskap åtminstone till en del vara lösta.

Att islam som politisk rörelse haft makten (i Egypten) och den "radikala" islamismen sedan slagit ner på de folkliga revolutionerna i arabvärlden har varit rätt klargörande för debatten om dessa politiskt-religiösa strömningar är progressiva eller inte. Vad beträffar den kinesiska muren mellan där och här verkar den idag vara nog så porös. Det var väntat (och ibland förutsett). Konstaterandet går inte att bortse från: salafismen, wahhabismen och andra fundamentalistiska rörelser (inklusive en del evangeliska kyrkor bland de kristna) har nu slagit rot i Europa. Man får inte ta lätt på frågan. Dessa rörelser slår mot alla progressiva, men också mot "icke konforma" muslimer (dvs. den stora majoriteten). De måste bekämpas tillsammans med och för muslimerna, lika mycket som till försvar av ett solidariskt samhällsprojekt. Vi måste kämpa på flera fronter samtidigt: mot ojämlik och diskriminerande politik, mot islamofobi och rasism, mot extremhögern och religiös fundamentalism, som i Frankrike blivit, eller återkommit som, farliga politiska aktörer (inklusive i sina kristna former).

Vi är inte redo för detta. Vi känner till en del av orsakerna till detta, men bara en del. För att kunna gå framåt får vi inte bara hålla fast vid självklarheter (även om de är sanna), utan också ta upp saker man inte talar så ofta om, eller sådant som är helt oväntat och förvånande. Jag ska ge två exempel.

Vi har oavbrutet upprepat att imperialistiska krig (2003 i Irak ...) skapat en fruktbar jordmån för Islamiska staten. Det är sant och det måste påpekas för att inte det ska se ut som om ett imperialistiskt krig vore lösningen idag – men det fanns också i början en politik som de härskande klasserna i den muslimska världen förde. Senaste dossieren från *TEAN* tar upp denna fråga, men åter ganska försiktigt.⁶

Till sist, de fundamentalistiska rörelserna ägnar sig inte bara åt att reagera på vad imperialistmakterna gör. De har själva blivit fullgoda aktörer, med egna planer, en egen historia, en egen förankring. Det är inte på grund av att de gör sig skyldiga till barbariska handlingar, som vi ställs inför frågan om religiös fascism. Om till exempel Farooq Tariq betecknar vissa av dessa rörelser som ny religiös fascism sker det utifrån en analys av utvecklingen av deras sociala rötter i Pakistan.⁷ Är hans analys diskutabel? Den borde i varje fall tas på allvar, eftersom den kommer från ett land som slits sönder av religiösa konflikter.

I en av de sista satirbilderna som twittrades ut från tidningen före dådet säger ledaren för Islamiska staten, Al-Baghdadi: "Hälsan framför allt!"

Fundamentalismens grogrund växer för fullt och tidigare analyser, hur träffsäkra de än varit, måste uppdateras. Till exempel är Islamiska staten en ny företeelse – i full förändring? Inget av de berörda länderna liknar förvisso mellankrigstidens Europa. Inte desto mindre svarar dessa rörelser för insatser (mot arabrevolutionerna exempelvis) som liknar dem som fascismen svarade för (mot arbetarrörelsen). En del, i varje fall i Pakistan, har uppnått en direkt massbas inom den bildade och

⁶ "Du Moyen-Orient à l'Afrique: le djihadisme, enfant monstrueux des politiques impérialistes et libérales": <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34242>

⁷ Se särskilt "Pakistan: It was an attack on Muslim children by Muslim fanatics" – Religious fanatics groups or the fascists in the making: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article33874> samt "After Peshawar (Pakistan) and Paris (France) attacks: Challenge and response": <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34192>.

mycket reaktionära medelklassen⁸ och, via koranskolorna, bland ”plebejiska” skikt. Varför skulle man inte då kunna tala om att politiskt-religiösa fundamentalistiska rörelser har fascistisk karaktär? Jag är inte ute efter några heltäckande formler; men jag upplever ett behov av att analyserna (i pluralis) av fundamentalismen uppdateras.

Det andra exemplet. Vi framhåller (helt korrekt) att det inte är religionen som ligger bakom radikaliseringsen av unga fransmän som åker till Syrien, utan den sociala hopplösheten, känslan av daglig diskriminering, av orättvisor – de välkända ”två vågskålar, två bedömningar”. Religionen skulle då bara vara en ”vektor” och inte någon ”faktor”, för att använda Julien Salingues formulering.⁹ Men när ”vektorn” väl lett till religiöst engagemang inom en fundamentalistisk strömning blir den snart en ”faktor”, bärare av en syn på samhället (inklusive makten över kvinnan och att ”den andre” berövas sina mänskliga drag) och som ger barbariska handlingar – oavsett personliga bevekelsegrunder – en religiös legitimering. För att komma åt roten till det onda måste man inrikta sig på den sociala frågan – men detta gör varken att man undkommer den politiska frågan (de nya grupperna inom extremhögern) eller hur religionen kommer till användning.

Och sedan har vi de fakta, som inte stämmer överens med våra traditionella förklaringsmallar, oavsett hur giltiga de än kan vara. Ett anmärkningsvärt stort antal fransmän har anslutit sig till fundamentalistiska rörelser. Tonåringar från stabila familjer och omgivningar, inklusive från helt lugna områden. Högt kvalificerade ungdomar får lätt användning för sina kunskaper (hackers!) hos Islamiska staten – för att inte tala om dem som låtit sig luras av uppmaningar om humanitära insatser i Syrien. Hur kommer det sig att de religiösa sekternas klassiska metoder (att klippa av den utvalde individens band med sin bakgrund) blir så effektiva just i det här fallet? Jag anser att vi har alla skäl att närmare studera dessa frågor för att förbättra och utvidga våra analyser.

I Frankrike går huvuddelen av våra skrivelser ut på att avslöja våra styrandes hyckleri, den härskande ideologins lögn. Allt helt nödvändigt. Men då löper vi risken att upprepa det vi redan vet – och inte komma vidare. Vi har utan tvekan tagit avstånd från mordet, men ofta utan att dra några direkta slutsatser beträffande våra uppgifter. Och vi måste mer aktivt än tidigare knyta samman vår solidaritet med de progressiva strömningar, som från Syrien till Pakistan sätter sig upp mot fundamentalisterna (samt diktaturerna) med motståndet i Europa mot framväxten av nya politiskt-religiösa strömningar inom extremhögern. Det måste ske genom vårt program, genom våra metoder och genom att försvara muslimerna. I annat fall har vi inget övertygande alternativ till de styrandes skärpta säkerhet och ger bara fritt spelrum för våra motståndare: staten och den ”västliga” extremhögern.

Är det Charlie som utgör problemet?

I vissa aktivistkretsar i Frankrike och, i synnerhet, inom den internationella blogosfären (särskilt den engelskspråkiga), verkar ”problemet” vara ... *Charlie Hebdo* – till den grad att en del glömmer bort att fördöma mördarna, eller stöder offren som repet stöder den hängde: ”ett mord går verkligen aldrig att rättfärdiga” – en mening som jag lärt mig att avsky, då den osvikligt åtföljs av ett förödande ”men ...”.

Jag har haft några replikskiften per e-post med en indier, som försökt ta reda på vad som i de senaste numren av *Charlie* hade kunnat ”provocera” attacken och blivit förvånad över att inte kunna hitta något. Och med rätta: det pågick ingen historia runt *Charlie*. Tidningen hade fallit i glömska och hankade sig bara fram.

Om inte *Charlie* hade funnits skulle attackerna i januari ha inträffat ändå, eftersom de har att göra med den roll den franska staten spelar i Mellanöstern och i Afrika (det är just orsaken till att Frank-

⁸ Bland annat drabbade finanskriserna 1997-1998 medelklassen hårt i ett antal länder och orsakade en våg av samhällspanik som gjorde att städernas medelklass radikaliserades åt höger så till den grad att man uttryckligen tog avstånd från demokrati och rösträtt för de fattiga (i exempelvis Thailand).

⁹ ”Don’t let mob rule prevail”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34154>.

rike blev måltavla och inte Danmark, där de omtalade Muhammedteckningarna framställdes).¹⁰ De politiska målen var pressen, polisen, judarna. De fysiska och symboliska målen saknas inte. *Charlie Hebdo* hade demoniserats och blev därför användbar, men inte på något sätt nödvändig. Det var därför heller inte nödvändigt att i sin tur ”döma” *Charlie* för att kunna analysera karaktären hos och betydelsen av attentaten, karaktären hos de organisationer som beordrat dem, olika aspekter av det internationella läget. Och lika mycket som trycksvärtnan flödat om *Charlie*, lika lite har de frågorna behandlats, eller bara högst marginellt.

De organisationer som beställde eller inspirerade attackerna i januari ägnar en stor del av sin tid åt att massakrera muslimer. De utnyttjar religiösa stämningar på samma sätt som andra utnyttjar nationella stämningar eller, mer allmänt, identitetsrelaterade. Vi talar inte om något handgemäng i en barlokal mellan en av tecknarna på *Charlie* och en ung invandrare av arabisk bakgrund, som blivit sårad av karikatyrerna! Vi talar om handlingar som är politiskt rationella utifrån de målsättningar Al-Qaida i Jemen eller Islamiska staten har (beträffande hur pass rationella de individer som utförde attackerna är skulle jag uttrycka mig mer försiktigt än Julien). Men för åtskilliga kommentatorer spelar denna rationalitet ingen roll.

”Är jag Charlie” har blivit den fråga som engagerar blogosfären allra mest. Det går säkert att komma med intressanta tankegångar utifrån den frågeställningen – men förutsatt att man inser att den kan ge upphov till mycket farliga misstolkningar om den sätts emot ”Jag är Charlie” – om den leder till att ”Jag är inte Charlie”, eller bara lite grann.

”Jag är Charlie” har aldrig inneburit någon uppslutning bakom *Charlie Hebdo*s verkliga eller påstådda politiska inriktning, utan bara att man tillkännager en mänsklig solidaritet med offren. En enkel solidaritet, utan några ”men”, som sig bör i sådana sammanhang – ingen politisk deklaration. Att ställa ”Jag är inte Charlie” mot den innebär att man börjar mäta solidariteten utifrån graden av politisk enighet. Jag vet att en del som använt detta uttryck, som blev så på modet, inte hade några sådana avsikter. Men viljan att minimera solidariteten med offren, att nedvärdera dem, rent av rikta anklagelser mot dem, var uppenbar hos många andra; och det är mycket allvarligt.

Det behövs säkerligen många diskussioner om konstnärlig frihet, press- och yttrandefrihet och ansvaret hos konstnärer, journalister eller vilken vanlig medborgare som helst. Skälen till att unga invandrare av arabisk bakgrund vägrar att identifiera sig med *Charlie* är uppenbara och legitima. Men här talar vi om organisationer och politiskt engagerade personer, på vänsterkanten, som efter attentaten såg det som mest angeläget att utropa ”Jag är inte Charlie” – eller rent av i stället för ”Jag är Charlie” utropa ”Vi är alla muslimer”.¹¹ De verkliga offren skulle alltså inte ha varit de som dödades av mördarnas kulor, utan dem som de mördade skulle ha drivit med, eftersom *Charlie Hebdo* var ”den ideologiska representanten” för förtrycket. Och från Richard Fidler (som förstås tagit avstånd från mordet) kom följande egendomliga påpekande: ”Vi får inte förledas att göra oss skyldiga till samma misstag som de som utförde mordet på *Charlie Hebdo* – att blanda ihop källan till det förtryck de utsätts för med de ideologiska representanterna för det, i stället för att rikta sig mot dess materiella, samhälleliga bas.” Mördarna, som själva förtrycker muslimer, tog inte miste på målen: de svarar helt och hållet mot de fundamentalistiska rörelsernas mål.

Brittiska SWP gick särskilt långt här. Det uttalande centralkommittén publicerade efter massakern på *Charlie Hebdo* var helt inriktat på att minimera mördarnas ansvar, även om attacken betecknades som ”moraliskt förkastlig [wrong] och fullständigt oacceptabel” och mordet som ”förfärliga”. Vid sidan av imperialismen framstår *Charlie Hebdo* som medskyldig på grund av sina ”provokativa och rasistiska attacker mot islam” och som för att urskulda sig tillade man ”att även om detta inte

¹⁰ Sedan detta skrivits inträffade ett attentat i Köpenhamn med samma mönster som i Paris: mot yttrandefrihet (tecknare) och judar, med två dödsoffer som följd. Enligt tillgänglig information handlade det om ”ett efterskalv”, en oplanerad kopia som svar på händelserna i Paris och inte en komplex och noggrant planerad operation liknande det som hände i Frankrike. Det som hände i Danmark är inte desto mindre betydelsefullt för en förståelse av vad som pågår i Europa.

¹¹ Richard Fidler: <http://lifeonleft.blogspot.ca/2015/01/je-suis-charlie-not-i-heres-why.html>

rättfärdigade mordet utgör det en viktig bakgrund”. Den enda uppgiften för stunden är således ”att enas mot rasism och islamofobi”.¹² Det är förståeligt att brittiska SWP reagerar på detta sätt, för partiet måste suddas ut spåren och försöka dölja sitt eget ansvar. Partiet har varit en av de främsta inom den radikala vänstern att framställa framgångarna för islamisk fundamentalism som en ny sorts antiimperialism; man har också tystat röster från kvinnor, även i Storbritannien, som uppmanat progressiva kretsar att stödja dem mot trycket från fundamentalisterna.

Charlie rasistisk?

Charlie Hebdo är en tidning, inte någon organisation. Där återfinns en grupp journalister med ganska varierande uppfattningar. Tidningen har en stundtals turbulent och problematisk historia, exempelvis efter 11 september 2001 då redaktionen leddes av Philippe Val. Jag måste tillstå att jag aldrig varit någon som läst *Charlie* eller *Le Canard Enchaîné* – även om jag gillat många teckningar, som gjorts av dem som dödades vid massakern: Cabu, Wolinsky, Charb, Tignous ... och som ofta publicerats i radikala tidningar, bl a den jag själv arbetade för (*Rouge*). Men tidningens historia överlåter jag åt andra att skildra.¹³

Offret var alltså inte perfekt? Men varför skulle det vara det? Anklagelserna mot de mördade tecknarna på *Charlie* påminner mig ofta om anklagelserna mot en kvinna som blivit våldtagen: var hon inte lite lättklädd? Betedde hon sig inte utmanande? Hade hon inte gjort sig känd för att vara nyckfull? Misstankarna övergår snart i en dom: *Charlie* var rasistisk. Hos en stor del av den engelskspråkiga blogosfären är domen klar, frågan avgjord, om och om upprepad, utan pardon.

Det är enkelt att komma med anklagelser genom förfalskningar. Man väljer ut teckningar som kan förefalla rasistiska och glömmer sådana, långt fler, som är klart antirasistiska.¹⁴ Varje karikatyr av Muhammed betecknas som islamofobisk, även när den syftar till att göra skillnad på islam och fundamentalister, som Cabus berömda förstasida där Profeten med händerna för ansiktet klagar: ”det är jobbigt att vara älskad av idioter”. Många i den anglo-sachsiska världen ger för övrigt uttryck för sin sedvanliga kulturimperialism genom att vägra att ta hänsyn till fransk tradition när det gäller karikatyrer och antiklerikalism (för att efteråt kritisera dem).

¹² <http://socialistworker.co.uk/art/39705/Socialist+Workers?Party+statement+on+Paris+killings>

¹³ Se Ariane Chemin och Marion Van Renterghem, ”Charlie”, de menaces en fatwas – Regard sur une histoire”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34022> eller Philippe Corcuff, ”Charlie Hebdo – Mon ami Charb: les salauds, les cons, l’émotion ordinaire et la tendresse”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34027>

¹⁴ Två sociologer har studerat 523 av tidningens förstasidor mellan januari 2005 och januari 2015. Högern visar sig vara främsta målet. Bara sju procent av förstasidorna handlar om religion. Av dessa handlar drygt hälften främst om katolicismen och mindre än 20 procent om islam (totalt 1,3 procent av förstasidorna de tio senaste åren). Religion var alltså en underordnad fråga och huvuddelen där riktad mot katolicismen. Se Les ”unes” de Charlie analysées sur 10 ans: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34419>

Andra sociologer har kommit fram till andra siffror. Men samtliga medger att bristen på seriösa studier ”lämnar dörren öppen för förenklade tolkningar och lösningar”. Dessvärre förekommer tvärsäkra omdömen om *Charlie Hebdo* överallt, vilket lett till ensidiga ställningstaganden från organisationer och enskilda, som i själva verket inte läst tidningen, inte ens hört talas om den och som inte känner till några seriösa studier av den (av förståeliga skäl eftersom det inte finns några).

Hur som helst är syftet för många inte att förstå en komplex situation, utan att åstadkomma en anklagelseakt. Det är förfärligt att se denna mekanik i arbete och vart den kan leda. För när allt kommer omkring, som Gilbert Achcar säger,

”En del av de personer som arbetade på Charlie Hebdo stod definitivt till vänster. Stéphanie Charbonnier, känd som Charb, tidningens redaktör, som var mördarnas huvudmål, stod hur man än ser på det till vänster. Han hade nära band till kommunistpartiet och överhuvudtaget vänstermiljön. Hans begravning hölls till tonerna av Internationalen¹⁵, och minnetalet över honom, som hölls av Luz, en av de överlevande medlemmarna i Charlie Hebdos redaktion, innehöll en bitande kritik av den franska högern och yttersta högern, och av påven såväl som Benjamin Netanyahu. I detta avseende är det helt absurt att, som vissa har gjort, jämföra Charlie Hebdo med en nazistisk tidning som publicerar antisemitiska teckningar i det nazistiska Tyskland. Charlie Hebdo är definitivt inte en extrem högertidning – och dagens Frankrike är definitivt inte en nazistliknande stat.”

Eller som Michael Löwy skrev strax efter massakerna:

”Avskryvt. Bara det ordet kan sammanfatta vad vi känner inför mordet på kompisarna på Charlie Hebdo. Ett brott än mer avskryvt eftersom dessa kamrater konstnärer tillhörde vänstern, var antirasister, antifascister, sympatiserade med kommunismen eller anarkismen.¹⁶ För bara en tid sedan hade de medverkat i ett album med hyllningar till minnet av de hundratals algerier, som blev mördade av den franska polisen i Paris den 17 oktober 1961. Deras enda vapen var pennan, humorn, vanvördnad, fräckhet. Också gentemot religionerna, enligt den franska vänsterns gamla antiklerikala tradition. Omslaget på det senaste numret av tidningen var en karikatyr mot islamofoben Houlebecq och inuti fanns en sida med karikatyrer mot ... katolicismen. Låt oss erinra om att Charb, chefredaktören, var en tecknare med revolutionära sympatier, som illustrerade Daniel Bensaïds bok *Marx, mode d'emploi* [Marx, en bruksanvisning]. Han var också med på minneskvällen för Bensaïd då han gjorde ömsinta och ironiska teckningar, som efterhand visades upp på storbild.”¹⁷

En del har försökt hitta fel i det nummer av *Charlie*, som gavs ut av de överlevande cirka tio dagar efter massakern, något som jag ser som ganska oanständigt, när man kan betänker under vilka psykologiska förhållanden redaktionen hade fått arbeta då. Men här är vad Luz¹⁸ säger på sin förstasidestreckning med Muhammed med ett plakat med ”Jag är Charlie” i händerna och med rubriken: ”Allt är förlåtet” – en idé som varit mycket svår att förverkliga:

”[Jag vände mig till honom] för att höra om orsaken till att en del av gänget på Charlie dödade och till att tidningen utsattes för en brandbomb [efter förstasidestreckningen av Muhammed på ”Sharia Hebdo” 2011]. Jag sade till honom. Stackars gamle vän, dig som jag tecknade 2011 och som orsakat oss så mycket elände... Någonstans var det nästan som om vi bad varandra om förlåtelse. Jag, i egenskap av tecknaren, genom att säga: ‘Jag är verkligen ledsen att ha dragit in dig i det här’, och han, i egenskap av huvudfigur, som förlät mig, och sade till mig: ‘Det är inte så farligt, du, du lever ju, du kommer att kunna fortsätta att teckna mig.’”

¹⁵ De italienska partisanernas sång *Bella Ciao* sjöngs vid begravningen av Tignous.

¹⁶ Några av dem, som Tignous, var personligen engagerade i solidaritetsarbetet med de papperslösa invandrarnas kamp.

¹⁷ Michael Löwy, ”Infamy – That is the only word that can sum up how we feel about the murder of our buddies at Charlie Hebdo”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34246>

¹⁸ Luz är fortfarande i livet tack vare att han kom för sent till redaktionsmötet. Han såg mördarna springa ut och hittade sina vänner döda eller döende. ”Vi behövde livremmar för att kunna få stopp på blodflödet. Jag insåg att jag inte hade någon. Numera bär jag livrem?”. Se *La majorité des musulmans s'en foutent de Charlie Hebdo*: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34230>

Låter det som en islamofobisk rasist?

Som Tareq Oubrou, imam och rektor för moskén i Bordeaux, påpekat:

”En karikatyr är en karikatyr. Vi befinner oss i ett fritt land och det är tack vare denna frihet, som muslimerna får uttrycka sig och utöva sin tro. Vi får inte såga av den gren alla sitter på. [...] Avsikten med dessa karikatyrer är att lugna ner de heta känslorna, det är till och med en vänlig handling. Man måste se karikatyren bortom frågan om man får avbilda profeten som sådan.”¹⁹

Riss har nu ersatt Charb som chefredaktör för *Charlie Hebdo*. Han blev sårad i samband med attacken (en kula i axeln). I en intervju i samband med att han fick lämna sjukhuset tog han upp massakern, och *Charlies* egen historia (som ”till vår stora förvåning gjordes till symbol för kampen för sekularism”) och sade avslutningsvis:

”Om ett tag kommer man ändå att inse att alla muslimer inte är terrorister. Man kan vara muslim i en demokrati, det är inget problem. Bara ohederliga försöker blanda ihop de sakerna. Och vi vet mycket väl varifrån det kommer. Terroristerna har inget att göra med den stora majoriteten franska muslimer.”²⁰

Låter det som en islamofobisk rasist?

Allt detta sagt efter en fruktansvärd upplevelse. Men det bryr sig inte våra förfalskare om. De undviker nogsnamt att upplysa sina läsare om offrens politiska engagemang, om de överlevandes uttalanden mot att likställa muslimer och terrorister. De har heller inte mycket att säga om de judiska offren. Empati, medmänsklighet, är inte deras starka sida. Vilket samhälle har de tänkt skapa?

Tre frågor i stället för sammanfattning

Att jag ägnat tid åt att försvara offren för 7 januari beror på att vi som kände dem och har publicerat så många av deras teckningar är skyldiga dem det, på grund av de smutsiga anklagelser de utsatts för.²¹

Kort efter massakerna gav Luz, en av de överlevande, en intervju, där han var full av tvekan och som tycks mig betydelsefull om man vill försöka att förstå.

”Vi får bära skulden för en symbolisk anklagelse, som inte har något att göra med våra teckningar [...]. Alltsedan Muhammedteckningarna publicerades har den oansvariga karaktären hos en teckning gradvis försvunnit [...] våra teckningar tas bokstavigt. [...] Sedan 2007 betraktas Charlie utifrån frågan om ansvar. Varje teckning kan komma att betraktas utifrån vinkeln om geopolitiska sammanhang eller inrikespolitik. Det är vi som får bära skulden för dessa frågor. Men vi är en tidning, man köper den, man bläddrar i den och lägger ifrån sig den. Om folk lägger ut våra teckningar på nätet, om medierna talar om vissa teckningar är ansvaret deras. Inte vårt.[...] Till skillnad från vad man gör i anglo-sachsiska länder eller hur Plantu [politisk tecknare på *Le Monde*, ö.a] resonerar, slåss Charlie mot symbolismen. Fredsduvor och andra metaforer från en värld i krig är inte vår grej. Vi arbetar med detaljer [...] med koppling till fransk humor. [Teckningar] som ibland är kan vara lite barnsliga, ibland grova. Charlie är summan av personer som skiljer sig mycket från varandra [...] En tecknings karaktär förändras utifrån tecknarens person, hans eller hennes stil, den politiska bakgrunden hos en del, den konstnärliga hos andra. Men denna ödmjukhet och denna mångfald existerar inte längre. Varje teckning betraktas som om alla av oss låg bakom den. [Enhällighet] är användbar för Hollande när han försöker svetsa samman nationen. Den är användbar när Marine Le Pen kräver att dödsstraffet ska återinföras. Symbolism i vid bemärkelse kan vem som helst göra vad som helst av. Till och med Putin skulle kunna vara överens om en fredsduva. Och teckningarna i Charlie gick det inte att göra vad som helst av. När man driver skarpt med upplysningsfientlighet, när man förlöjligar politiska inställningar, handlar det inte längre om symbolism. Charb, som jag ser som Reisers efterföljare i slutet av 1900-talet och början av 2000-talet, talade om samhället. Han

¹⁹ Tareq Oubrou, En ”une” de Charlie Hebdo – Tareq Oubrou: ”L’intention de ces caricatures c’est l’apaisement”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34088>

²⁰ Riss, directeur de la rédaction à Charlie Hebdo: ”Tout le monde n’est pas obligé d’aimer Charlie”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34140>

²¹ Se även Camille Emmanuelle, ”Charlie Hebdo: être aimé par des cons, c’est dur, être haï par des amis, c’est pire”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34221>

tecknade det som finns under fernissan, folk med stor näsa, lite fula. Nu har vi hamnat under ett tjockt lager fernissa och det kommer att göra det svårt för mig.”²²

Konstnärlig frihet, yttrandefrihet och ansvar

”I konsten är allt tillåtet”, brukade man säga.²³ Det skulle kanske vara klokt att återvända till surrealismen i ljuset av den pågående debatten om skaparens (ingen ordlek) relation till frågan om ansvar. Luz placerar *Charlie* i en tradition av begränsat ansvar för tecknaren: den upphör när tidningen kommit ut och tar inga hänsyn till hur andra eventuellt kommer att använda karikatyrerna, något som skulle kunna hämma skapandet, uppslukas av symbolism. En övertygelsens moral eller en ansvars moral säger en del som är mer insatta än jag.²⁴

Ur politisk synvinkel (som inte är den konstnären utgår från) kan man inte nonchalera de konsekvenser en provokation kan få. Att attackera skenheliga inom alla religioner är bara bra. Kan man ändå i Frankrike behandla de katolska moralväktarna på samma sätt som muslimerna? Jag anser inte det, eftersom man då bortser från de relationer av dominans och förtryck, som påverkar sättet att läsa en artikel eller synen på karikatyrer. Så vitt jag vet är det en fråga som redaktionen för *Charlie* inte velat ta hänsyn till och detta förklarar (bara delvis) den omfattande debatt, som *Charlies* politiska linje orsakat inom den franska vänstern. Provokationer är en svår konst, när det handlar om kulturella konflikter.

Men jag är heller inte överens med anhängarna till själv censur. Man bör få häda. I annat fall ger man i praktiken de dygdens väktare rätt, som vill göra det straffbart att häda. Låt oss komma ihåg att en kriminalisering av händelser inte syftar till att skydda de troende, utan att trycka ner oppositionella, på samma sätt som majestätsbrott eller kränkningar av nationella symboler (en av mina första politiska handlingar var att inte resa mig när Marseljåsen spelades)? I en tid då som många runt om i världen fängslas eller dödas anklagade för att ha hädat får man inte vika undan här.

En seriös diskussion av dessa frågor förefaller mig helt naturligt.²⁵ Jag är bara orolig för att det kan utmynna i regler för allmänt beteende.

Sekularism, republikens värderingar, postkolonialism

För Gilbert Achcar handlar frågan till stor del om vänsterns tradition av ”*arrogant sekularism*” som kan få näring från den hävdvunna antiklerikalismen inom fransk vänster. För andra handlar det om de allmänna värderingarna i samhället. Och ytterligare några handlar det om postkolonialismen. Hur som helst verkar det finnas ett speciellt ”franskt problem”. En vän från Filippinerna frågade mig oskuldsfullt om inte misslyckandet i Frankrike med att organisera de invandrade arbetarna berodde på att landet inte löst frågan om sitt koloniala förflutna, vilket skulle innebära att misslyckandet inte var lika stort i andra imperialistiska länder.

Frågan gjorde mig häpen, för vi hade just varit med om en massiv mobilisering i januari, med ett storartat avståndstagande från främlingsfientlighet – och strax innan hade vi nåtts av skandalen om hur polisen i USA vid upprepade tillfällen mördat svarta och för detta fått stöd av folkligt utsedda juryer. Ja, Frankrike har inte löst frågan om sitt koloniala förflutna, framför allt Algerietkriget, som högern vill ge återupprättelse. Men stormakterna under 1800- och 1900-talet var anglo-sachsiska. Storbritanniens plundring av världen ledde till enorm hungersnöd. Förenta Staterna byggdes upp på ett folk mord (indianerna) och till en del på omfattande slaveri. Var i den imperialistiska världen har man löst frågan om sitt förflutna?

²² Luz: ”Luz, survivor of Charlie Hebdo: We are being made to carry a symbolic responsibility (while) Charlie fights against symbolism”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34054>

²³ https://www.marxists.org/subject/art/lit_crit/works/rivera/manifesto.htm

²⁴ Se ”Charlie Hebdo, liberté d’expression, démocratie, responsabilité”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34236>.

²⁵ Om denna punkt och nästa, se även Samy Johsua, ”Après Charlie: des principes et des actes – liberté d’expression, laïcité, déségrégation”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34179>

Ja, vi har i stort sett misslyckats med att organisera invandrare arbetare i Frankrike, delvis på grund av kommunistpartiets politik under Algerietkriget. Men var någonstans har det blivit en framgång? Invandrare har gått ut i många strider i Frankrike på senare år, bl a genom bildande av kollektiv av papperslösa från olika länder eller regioner. De har fått stöd av fackföreningarna (bl a CGT) och av medborgargrupper. Makthavarna har velat lura papperslösa i fällan genom att ta deras barn som gisslan, när de kommer ut från skolan. Ett mycket aktivt nätverk av föräldrar har bildats för att skydda dem mot polisen och förhindra deportering. Allt detta är förvisso alldeles för lite. Men skulle det på något sätt vara kvalitativt bättre på andra håll?

Jag skulle hellre säga på följande sätt: integrationspolitiken har misslyckats överallt. Nästan överallt i Europa börjar extremhögern utgöra ett hot. Till och med i länder som aldrig haft några utomeuropeiska kolonier (eller bara några få) – och därmed visar den postkoloniala förklaringsmodellen snabbt sin begränsning.²⁶ Den vanliga orsaken är snarare den destruktiva nyliberala politikens utbredning. Och motståndsfrenten kan bara förankras i de sociala frågorna.

I Frankrike har vi förvisso speciella problem, som har att göra med en speciell historia. Min generation har inte lärt sig att ta sig an frågor som rör ”identitet” eller religion, eftersom de inte var aktuella i denna form (invandrarna från Nordafrika såg sig exempelvis som arbetare) under de år då vårt politiska engagemang växte fram. Som [författaren] Olivier Adam skämtsamt uttryckt det levde vi i ”*en välsignad tid*”, i ”*en värld utan Gud*”.²⁷ Det var också där *Charlie* uppstod. Ja, vi kan lära oss en del av länder med annan historia. Men det omvända gäller också. Är det inte ett problem att så många länder i Europa fortfarande har kungahus och statskyrkor – till och med för icke kristna som uteslutits ur denna fullt ”synliga” historia? Kan inte den relativa radikalism, som skiljandet mellan kyrka och stat i Frankrike inneburit utgöra en utgångspunkt i försvaret av ett jämlikt medborgarskap?

Demonstrationerna i januari handlade antagligen betydligt mer om uppslutning bakom samhällets värderingar. En viss generös syn på Republiken, på ett gemensamt medborgarskap. En syn som emellertid inte delas av dem som tillhör de marginaliserade och som är väl medvetna om att jämlikhet inte är sanningen om denna Republik. Synen på republiken (och idag också sekularismen) är idag en politisk stridsfråga i Frankrike. ”Sekularismen” (till och med ”på franskt vis”) och ”republiken” existerar inte. Det är därför vi behöver den *sociala* republikens fana för att inte överlämna ett stycke folklig historia åt motståndaren och trygga segern för de härskande klasserna.

Solidaritet och identitetsfrågor

Jag har häpnat över hur svårt många organisationer (eller individer) haft att analysera händelserna i januari med lite distans. Många har bara gjort det utifrån sina egna färgade glasögon – de egna politiska prioriteringarna eller den egna historien. Jag misstänker att detta bara avspeglar hur mycket sättet att tänka och agera politiskt har splittrats upp (och även, för att tala rakt på sak, de individualistiska och narcissistiska dragen hos den härskande nyliberala ideologin).

Denna uppsplittring är livsfarlig. Den rådande ordningen förlorar all legitimitet oavsett om den är demokratisk (då den ger näring åt mer och mer auktoritära regimer), social (då sociala rättigheter krossas) eller historisk. Dess främsta styrka ligger i uppsplittringen av dem där nere. Den strävar därför efter att slå sönder traditionell solidaritet och hindra uppkomsten av nya former. I detta syfte spelar den på alla tangenter: unga mot gamla, män mot kvinnor, fasta anställningar mot tillfälliga jobb, inhemska mot invandrare, kineser mot araber, arabiska invandrare som vistats här länge mot nytillkomna, rasism mot rasism ...

²⁶ Om detta ämne se Samy Johsua: ”Postcolonialisme – Lettre à une camarade: Une pensée simpliste n’aide pas dans une situation complexe”:

<http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34297>

och ”Que faire ? Après Charlie, éléments de réflexion stratégique”:

<http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34180>

²⁷ ”Quand Dieu n’existait pas – Une époque bénie”: <http://www.europe-solidaire.org/spip.php?article34241>.

Ur den synvinkeln kan attentatet mot Hyper Cacher få mycket svåra följder, där folkgrupp ställs mot folkgrupp genom den israeliska-palestinska konflikten genomslag i Frankrike. Samtidigt utnyttjar regeringen händelserna i januari för att påskynda försöken att få skolor att rätta in sig, att påtvinga ungdomen en moralisk ordning. Målen just nu är de ungdomar, som vägrade gå med på den tysta minuten till minne av dem som dödades på *Charlie* utan att ha diskussioner i klassrummen – de flesta var just muslimer. Men den stora målgruppen är de ”farliga” åldersgrupperna, som utsätts för en trefaldig diskriminering; ”rasmässig”, åldersmässig och social.

Enhet mellan utsugna och förtryckta kommer inte att uppnås genom att man förnekar betydelsen av den särskilda diskriminering, som ”de synliga minoriteterna” är offer för, eller genom att inte tillåta dem att på ett effektivt sätt hävda sina rättigheter. Det kommer inte att lyckas bättre genom att man lyfter fram en identitetspolitik, som sätter skiljelinjer mellan olika grupper före kollektivt motstånd. Utan gemensam kamp är slaget förlorat på förhand. En sådan kamp kräver ömsesidigt erkännande av gemensamma rättigheter, men också en bas förankrad i de sociala frågorna. Valet är enkelt, det har strategisk innebörd – och får konkreta följder.

Det finns inte bara en utan flera sorters rasism i Frankrike. Romerna är utan tvekan de mest förtryckta; syndabocken framför alla andra. De invånare som betecknas som arabisk-muslimska är de i allmänhet mest diskriminerade, måltavla för de rådande fördomarna. Oavsett religion förblir de svarta bara svarta, offer för en mer traditionell rasism. Judarna är de enda som på senare tid utsatts för planerade attentat (Toulouse, Bryssel, Hyper Cacher).²⁸ Det finns rasism, som staten ligger bakom, annan som inte är det – men samtliga är giftplantor, orsaker till splittring och avhumani- sering, som tar död på all solidaritet. Alla måste bekämpas av samma solidariska rörelse. Det är därför bäst att låta bli antirasistiska uttalanden, som inte har den inriktningen ...

Det finns många olika offer. Vi måste försvara alla, allt efter våra resurser, men utan någon rang- ordning, oavsett vem förtryckaren är. Ska muslimerna försvaras tillsammans med muslimerna, vid deras sida och utan förmyndarinställning? Absolut: försvara offren för islamofobi – och även kvinnor ”av muslimsk härkomst” som blivit offer för vanlig eller fundamentalistisk sexism. Det är vi väl alla överens om?

Ett enormt arbete återstår att göra i många frågor innan vi är i kapp. Men för detta krävs en huvudprincip: samverkan i motståndet, byggande av solidaritet, enhet mellan utsugna och förtryckta.

Översättning: Björn Erik Rosin

Mer om Charlie Hebdo:

[Vänsterpress om terroristattacken mot Charlie Hebdo – januari 2015](#)

[Debatt om Charlie Hebdo – januari 2015](#)

[Vad orsakade mordet? Ahmed Shawki intervjuar Gilbert Achcar.](#)

²⁸ Och nu Köpenhamn ...